

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

188. An Episcopi possint visitari Hospitalia, etiam si à Patrono in ipsius
fundatione aliter cautum sit, & maxime consentiente ipso Episcopo? Et
quid, in casu negligentiae, si fundator, aut testator ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76442](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76442)

utrumque casum, confirmatur variis exemplis. Et primò, in offendente Consiliarium Principis, qui licet incurrat in crimen læsæ maiestatis, vt tradit Rolandus *conf. 88. num. 2. lib. 2.* Decianus *conf. 13. num. 317. vol. 1.* Peregrinus *de lure fisci lib. 4. tit. 5. n. 27.* & Doctores communiter in *leg. quisquis, C. ad leg. Jul.* Tamen hoc intelligendum est, si intuitu & contemplatione Officij illum offendant, secus autem si hoc fiat ex odio, & inimicitia particulari, vt optimè obseruat Fabius de Anna *conf. 67. num. 2. volum. 1.* Hondedeus *conf. 105. & 108. lib. 1.* Capicius *Decis. 130.* Sforza Oddus *conf. 88.* & alij Et ideo notat Vincentius de Franchis *Decis. 326.* Caballus *resolutio. crimin. cas. 138. num. 5.* Roubus in *Prag. de Exulibus num. 4.* quod Indultum excipiens effensam factam in personam Officialis, locum sibi vendicat, si talis offensa proueniat intuitu, & contemplatione officij, non autem si facta fuerit ex odio & inimicitia priuata. Secundò offendens Ministros S. Officij non intuitu ipsius & in executione officij, sed ex odio particulari non includitur in pœnis Bullæ Pij V. *Si de protegendis*, vt optimè docet Carena in *tract. de modo procedendi in S. Officio tit. 10. §. 6. num. 23.* Et tandem tertio Bulla Cœnæ non afficit eos qui ad Romanam Curiam veniunt, si illos offendant, non vt venientes ad Apostolicam Sedem, sed vt inimicos particulares. Ita Duardus in *Bull. Cœnæ lib. 2. can. 9. quæst. 32.* & alij communiter. Sic igitur in casu nostro necessariò constituenda est differentia inter casum, quando Minister Episcopi offenditur vt talis & intuitu, & executione officij, & quando offenditur vt persona particularis ex odio priuato; nam in isto casu læditur tantum persona ipsius passi. In primò verò non solum læditur persona offensa, sed etiam iurisdicção personæ cuius ipse Minister est, & ordinem exercet. Ergo rectè priuatiuè in hoc secundo casu punitiuo delinquentis spectat ad Iudicem Ecclesiasticum, cuius auctoritas, dignitas, & iurisdicção læsa remansit. Vnde hic intrat Regula, quod turbans Iurisdiccionem Iudicis, punitur ab illo iudice cuius iurisdicção turbata est, etiamsi alias esset index incompetens; quando magis & in casu nostro. Ita Menochius *conf. 230. num. 82. & sequent. lib. 2.* Eugenius *conf. 31.* & alij. Ideo dicendum est non procedere argumenta contraria superius adducta quæ quidem admittimus in casu, quo index Ecclesiasticus inciperet iudicium contra offendentem suum officialem ex inimicitia priuata, nam vt dictum est tale delictum est mixti fori, vnde si iudex Ecclesiasticus præueniat, iudex Laicus non potest amplius se intromittere; pro quo mirificè facit Glossa, perpetuò menti tenenda, in *cap. 1. de pœnis, in 6.* asserit, Episcopum posse punire iniuriantes propriam familiam, etiam quod iurisdiccionem non impediunt, & in terminis huius casus iuste contra laicum processit Sperellus tanquam Episcopi Vicarius, vt patet in suis eruditissimis Decisionibus *decis. 86.*

5. Scio virum doctum, & mihi amicissimum huic sententiæ non adherere, mordicus asserentem in tali casu cognitionem talis criminis priuatiuè spectare ad iudicem Ecclesiasticum, sed vt dixi saluo meliori iudicio, ego puto esse casum mixti fori; neque in hoc existimo parum fauere Ecclesiasticæ libertati; nam Segura Danolos in *Direct. Iudicium Eccles. part. 2. cap. 6. n. 10.* docet quod iudex Ecclesiasticus est index competens, si iniuria illata sit eius familiæ, tanquam officiali, secus autem si illata fuerit tanquam priuata personæ, & Cartharius *Decis. Crimin. 96. num. 30. 33. & 34.* asserit Laicos offendentes executores Curie Episcopalis etiam in exercitio officij posse puniri à iudice Laico si præueniat:

vnde putat talem casum esse mixti fori contra Farinacium *conf. 234. num. 3.* Sed Segura proorsus est refellendus & ego puto contra Chartarium cum Farinacio, & Domino meo Merlino cognitionem in hoc casu spectare priuatiuè ad iudicem Ecclesiasticum, ex rationibus superius adductis.

RESOL. CLXXXVIII.

An Episcopi possint visitare Hospitalia, etiamsi à Patrone in ipsius fundacione aliter cautum sit, & maxime consentiente ipso Episcopo?

Et quid in casu negligentia, si fundator, aut testator alios executores non substituerit? Ex part. 1. tract. 2. Ref. 84. aliàs 83.

§. 1. **R**espondeo negatiuè; nam, licet DD. communiter asserant, posse Episcopum visitare Hospitalia: esto, si testator prohibuisset, ne se Episcopus intromitteret, vt docet Duardus in *expos. Bull. Cœn. lib. 2. can. 15. q. 7. n. 10.* Vgol. *de potest. Episcop. cap. 24. §. 1. num. 3.* Cochier *de potest. ord. in exemptis, p. 4. q. 53.* Zerola in *praxi Episcop. p. 1. vers. Hospit. n. 2.* Martha *de iur. part. 4. cœn. 2. cas. 88. n. 14. & cas. 113. n. 31.* Fuschus *de visit. lib. 2. cap. 12. num. 7. & 8.* Vide etiam Riccium *p. 4. decis. 209. per totam*, cum multis aliis.

2. Tamen ista opinio est limitanda, vt non procedat, quando Episcopus in ipsa fundacione consentit, vt rectè obseruat doctissimi Iuriconsulti, Perez de Lara de *Anniverf. & Capell. lib. 2. c. 1. num. 48.* Gutierrez in *repet. in l. nemo potest ff. de legat. 1. n. 451. iuncto conf. 1. num. 1.* & Gonzalez *sup. 8. Reg. Cancell. gl. 5. n. 41.* qui citat Rochum de Curte, Abbatem, Felinum, & Lambettinum.

3. Et ratio est: quia, licet Episcopus non possit consentire in præiudicium, & derogationem iuris acquisiti Episcopatu: potest tamen iuri quærendo præiudicare. Et licet supradicta limitatio non admittatur à Federico de Senis *conf. 247.* & aliis; attamen post Concilium Trident. *sess. 22. cap. 8. & 9.* meo iudicio non est dubitandum; nam, vt notat, *vbi sup.* Gonzalez *num. 48.* cum Ecclesiæ, & loca pia fundati nequeant sine consensu Episcopi, præsupponendo Concilium validam fundacionem: disponit, quod clausula, & conditio, expressè apposita, quod Ordinarius non se intromittat, est seruanda. Ergo Concilium intellexit, quod si Episcopus in fundacione consentiat, non possit postea locum pium visitare, & ita possit in iure quærendo Episcopatu præiudicare.

4. Sed, quidquid sit de hac quæstione, etiamsi Episcopus non consentiat, dummodo Fundator in fundacione Episcopum à visitatione exclusit, puto non posse Hospitalia illud visitare. Et ita declarauit Sacra Cardinalium Congregatio, vt notat Armend. in *addit. ad leg. Nauar. lib. 1. tit. 6. leg. 5. §. 2. num. 66.* in hæc verba: [Si in fundacione Hospitalis sit dictum, quod Ordinarius non possit se intromittere in eius visitatione, non poterit illud visitare.] Stante dicta declaratione in vna Abulensi ita fuit decisum per Sacram Rotam Romanam, vt patet apud Farinacium *rom. 1. p. 2. decis. 33.* Vide etiam Ricc. in *collecl. 1227. & 1228.* Et ita sentiunt DD. communiter, Azucedus *tom. 2. lib. 4. tit. 1. leg. 10. num. 29.* Mura *decis. 28. n. 29.* Carolus de Grassis *tract. de effect. cleric. effect. 1. n. 610.* & Garzia *de benef. rom. 1. part. 1. c. 2. num. 98. & 104.* vbi asserit, ita nouissime declarasse S. D. N. Paulum V. die 7. Aprilis 1626. in causa Abulensi, pro Comitibus de Oropesa, contra Episcopum, vt in eius Brestu sub annulo Piscatoris.

§. Vnde

5. Vnde per dictas declarationes apparet primò, reprobandam esse sententiam Zerolæ, qui in *praxi Episc. part. 1. verb. Hospitalis, num. 3.* putauit Concilium Tridentinum, *vbi supra*, loqui tantum in casu visionis computorum, non autem in casu visitationis: nam Congregatio Cardinalium extendit verba Concilij, non solum ad visionem computorum, sed etiam ad visitationem.

6. Secundo, reprobatum etiam sententia Alexandri Monetæ, qui in *tract. de commut. vit. volunt. cap. 10. conclus. 7. num. 478.* asseruit, quod Concilium loquitur solum de administratoribus fabricæ alicuius Ecclesiæ. Sed fallitur: nã illa verba Concilij *Nissicensis in institutione*, intelliguntur etiam habere locum in visitatione, & casu visionis computorum alicuius Hospitalis, vt aduertit Gutierrez *can. 99. lib. 1. cap. 5. n. 29.* quem sequitur Rodriguez in *summ. tom. 3. c. 198. n. 3.* & patet ex verbis declarationis Cardinalium, quæ *supra* adduximus. Nec minùs fallitur hic Author, dum asserit quod quando testator excludit Ordinarium à visitatione, intelligendum est, cum agitur de immutanda principali dispositione defuncti, non autem præcisè exequenda. Sed hoc gratis dictum nam in casibus, in quibus fuerunt factæ dictæ declarationes clarum est, quod Episcopi non intendebant visitare illa Hospitalia ad immutandas Fundatorum, & testatorum voluntates; sed ad exequendas. Et hoc non obstante, responderunt Domini Cardinales absolute, & sine vlla distinctione, quod si in fundatione dictum sit, quod ordinarius non possit se introuire in eius visitatione, non potest illud visitare.

7. Tertio exploditur Augustinus Barbosa *de potest. Episc. part. 3. alleg. 75. num. 9.* qui docet, supradictas declarationes Cardinalium intelligendas esse de Hospitalibus, quæ à laicis reguntur, quasi merè laicalia, & in quibus piæ dispositiones non adfunt, vel de loco pio, hospitalitatis causa priuatiu inuitoto, intra ipsiusmet instituentis aedes intercluso, ita vt ab extra, si quod opus sit spiritualitatis vocetur. Sed miror, Barbosa, aliàs virum doctum, sic leuiter in hac materia loqui: nam declarationes Cardinalium loquuntur de Hospitalibus omnibus in communi, & absolute, & sine vlla distinctione, & in quibus piæ dispositiones adfunt, & erectæ sunt Capellæ, cum onere Missarum, vt patet in illa declaratione facta in causa Hospitalis de Holmedo ciuitatis Abulensis, & in multis aliis.

8. Quartò, non valet dicere, quod declarationes Cardinalium loquuntur de Episcopo, qui vult visitare aliquod Hospitalis, vt Episcopus; non autem, vt apostolicæ Sedis Delegatus, vigore Concilij Tridentini *sess. 23. cap. 8.* Et pro hac opinione faciunt ea, quæ adducit Marius Antonius *var. resolu. lib. 1. resolu. 66. num. 4.* Sed hæc responsio est ridicula: nam Cardinales fuerunt interrogati in ordine ad dictum Decretum Concilij; & ipsi de dicto Decreto loquentes responderunt. Et ratio, per quam adstricti fuerunt ad faciendas illas declarationes, nempe, vt seruetur forma in fundatione appositæ; non solum militat, si Episcopus velit visitare Hospitalis, vt Episcopus; sed etiam, vt Delegatus apostolicus. Et ita in casibus concurrentibus, pro quibus emanarunt dictæ declarationes, Episcopi se abstinuerunt à visitatione Hospitalium, & aliorum locorum piorum, & in quorum fundatione cautum erat, ne Episcopi se introuiderent.

9. Et tandem pro complemento huius quæstionis licet Garzias, *vbi supra, de benef. tom. 1. cap. 2. num. 98.* cum aliis, asserat, dictas declarationes non esse intelligendas in casu negligentia; nam Fundator,

seu testator, non potest prohibere, ne Episcopus se introuideat circa implementum, & executionem eorum, quæ ad piæ causas relinquuntur, vt ex *cap. 1. nos nobis. §. 1. de testam. probat Bobadilla in polit. lib. 2. cap. 17. num. 102.* Suarez in *praxi. tom. 2. pral. 2. num. 44.* Sarmiento *lib. 1. select. cap. 11. n. 14.* Spino in *speculo testam. gloss. 28. principali. num. 20.* & alij: tamen quidquid sit de hac opinione, notandum est, quod si esset amplectenda, limitanda foret, vt non procederet, quando in casu negligentia Fundator, seu testator, alios executores substituerit, vt rectè notant Aufreterius in *Apost. decis. 112. Capella Thoisiana, & Alexander, vbi supra, de commut. vit. volunt. cap. 10. conclus. 7. num. 475.* cum Couatruua in *cap. sua nobis, de testam. num. 2.* & Matienzo *lib. 5. tit. 4. leg. 7. gloss. 2. n. 2. fol. 220. & leg. 14. gloss. 1. num. 45. fol. 130.* tunc enim excluditur Episcopus, donec substituti constituentur in negligentia. Et ita etiam docet Perez de *Annuer. lib. 2. cap. 9. num. 26.* Et hæc dicta sufficiant circa præsentem satis difficilem quæstionem.

10. Hoc vnum addam, & multum notandum, quod licet Concilium Tridentinum in *sess. 22. annulet omnia privilegia exemptionis, Hospitalibus concessa in illis verbis cap. 8. Etiam si exemptionum privilegio sint munita, tamen hæc verba intelligenda sunt de privilegiis extræ, & non in ipsa fundatione concessis. Et ita declarauit Sacra Congregatio, exponens supradictum locum Concilij, in hæc verba: [Si loca pia, in eorum fundatione exempta facta fuissent ab Ordinario, per hoc decretum nihil est eis derogatum.] Hanc declarationem ego inueni in schedis meis, desumptam olim ex Fatuacio.*

RESOL. CLXXXIX.

An Episcopus possit visitare Hospitalia, & Confraternitates quoad decentiam Diuini cultus, etiam si existant sub protectione Regum?

Et explanatur, quod licet Episcopus non visitet Capellas particulares, & exemptas, tamen potest inquirere, an decenter ibi Sacra ministrentur? Ex part. 1. tit. 2. Ref. 101. alias 100.

§. 1. **T**ALES Confraternitates, & Hospitalia nullo pacto in omnibus ab Episcopis visitari possunt, docent ex Concilio Tridentino communiter Doctores, quos citat, & sequitur Barbosa *de potest. Episc. p. 3. allegat. 75. num. 16.* quibus ego addo Piascium in *praxi Episc. part. 2. cap. 6. art. 5. num. 11.* Azevedum *tom. 5. lib. 8. tit. 14. l. 13. n. 9.* & Vgolin. *de potest. Episc. cap. 24. §. 1. num. 3.*

2. His tamen non obstantibus, posse Episcopos in dictis locis visitare diuinum cultum, & ornamenta, docuit Gabriel Pereira in *tract. de man. regia, part. 2. cap. 17. num. 12.* vbi sic asserit: [In his Confraternitatibus de Regum protectione possunt Prælati visitare decentiam diuini cultus, & ornamentorum ex *reg. cap. 2. in fine, de custod. Euchar. & per totum titulum de Relig. & vener. Sanct. Vnde Abbas in c. vit. de cens. & plures, quos citat Parisius conf. 34. inquirunt, quod licet episcopus non visitet Capellas particulares, & exemptas; tamen potest inquirere, an decenter ibi sacra ministrentur. Nec obstat Concil. Trident. sess. 22. cap. 8. quia procedit circa opera, quæ illis in locis exercentur, & circa petendas rationes eorum, quæ ibi expendantur; non autem de visitatione circa cultum diuinum, quæ ad Episcopum necessariò, & priuatiuè spectat; quia res spiritualis est, & Ecclesiastica, & debet intelligi, vt Ordinarij non visitent in his, quæ sub protectione Regum comprehenduntur*

non